

**Zápisnica zo zasadnutia Vedeckej rady Historického ústavu SAV v. v. i.
konaného 15. 4. 2025**

1. Vedecká rada prerokovala a schválila návrhy projektov VEGA so začiatkom riešenia v roku 2026:

Rétorika vylúčenia: Komunikačné stratégie a nástroje v procesoch marginalizácie a perzekúcie v stredoveku a ranom novoveku – ved. riešiteľ Marek Druga

Voľný čas v Slovenskej republike 1939 – 1945 – ved. riešiteľ Ľudovít Hallon

Posledné tri desaťročia komunistického režimu na Slovensku (60. – 80. roky 20.

storočia) – ved. riešiteľ Miroslav Londák – VR odporúča projekt dopracovať.

Matematika a matematická vzdelanosť na Slovensku (v Hornom Uhorsku) pred rokom

1918 – ved. riešiteľ Miroslav Morovics – VR odporúča projekt prispôbiť

možnostiam jedného riešiteľa.

Individuum ako pilier režimu: osobné trajektórie v autoritatívnych systémoch strednej Európy v 30. a 40. rokoch 20. storočia – ved. riešiteľ Martina Fiamová

Priestorová a štatistická analýza arizácie podnikového majetku na Slovensku (1939 – 1945) – ved. riešiteľ Ján Hlavinka

2. Prezentácia zamestnancov Politologického ústavu SAV Juraja Marušiaka a Norberta Kmet'a – predstavili vedecko-výskumné zámery pracovníkov PÚ SAV, v.v.i., ktorí majú záujem o delimitáciu do HÚ SAV a ich zosúladenie so Strategickým plánom HÚ SAV. J. Marušiak a riaditeľ HÚ SAV informovali členov VR o postupe rokovaní a technicko-administratívnej stránke tohoto procesu. Navrhovaný termín delimitácie je k 1. 1. 2026. VR súhlasila s delimitáciou uvedených pracovníkov a schválila predložený projekt zosúladenia ich vedecko-výskumných zámerov so Strategickým plánom HÚ SAV na roky 2024 – 2030. Administratívno-technickú stránku delimitácie doriešia štatutári oboch ústavov s P SAV.

3. VR na návrh predsedu Komisie Vedeckej rady Historického ústavu SAV, v.v.i. pre Visiting Fellows Program Ladislava Vörösa schválila zmeny v štatúte tohto programu: V Článku II, v bodoch (1) a (2) sa obdobie realizácie štipendijného pobytu v mesiacoch „od septembra do decembra v danom roku“ upravuje na „**od septembra do novembra v danom roku**“.

V Článku II, v bode (2) sa pridáva veta: „**HÚ SAV, v.v.i. môže vo výzve prispôbiť dĺžku trvania štipendijného pobytu podľa aktuálnych možností a potrieb ústavu.**“

V Bratislave, 15. 4. 2025

Zapísala: I. Kušniráková

Overil: P. Šoltés

Možnosti začlenenia výskumných projektov a zámerov pracovníkov Ústavu politických vied SAV, v.v.i. do priorít Strategického plánu Historického ústavu SAV, v.v.i. na roky 2023 – 2030

Výskumné zámery pracovníkov ústavu, ktorí prejavili záujem o delimitáciu do Historického ústavu SAV, v.v.i. sa prelínajú a čiastočne rozvíjajú viaceré priority definované Strategickým plánom HÚ SAV, v.v.i. Vyplýva to aj zo Strategického plánu ÚPV SAV, v.v.i. na roky 2024 – 2030, projektovej štruktúry a publikačných plánov jednotlivých pracovníkov. Okruhy výskumu, definované v strategických plánoch oboch ústavov, spravidla nie sú striktne ohraničené, viaceré témy a projekty sa tak môžu navzájom prelínať a korešpondovať paralelne s viacerými prioritami HÚ SAV, v.v.i.

Na základe uvedených dokumentov predpokladáme možnosť zapojenia pracovníkov ÚPV SAV, v.v.i. do nasledovných priorít:

Spoločnosť na Slovensku v ére modernity. Emancipácia ľudových vrstiev v spoločenskom, politickom a kultúrnom živote

S uvedeným okruhom korešponduje projekt VEGA 2/0068/23: Podoby a mechanizmy diferenciácie a rekonfigurácie verejného a politického života. Kolektívne akcie a politické postoje (vedúci riešiteľ Norbert Kmeť, riešitelia: Dirk Dalberg, Sanja Zlatanović, Juraj Marušiak, Petra Grigelová (MD), Michael Augustín (prejavil záujem o prácu na Filozofickom ústave SAV, v.v.i.). Predpokladá rozšírenie skúmaného okruhu o obdobie po roku 1993. Zároveň členovia riešiteľského tímu pristupujú k emancipačným procesom na Slovensku, problematike formovania politických identít a inštitúcií so zohľadnením historických faktorov po roku 1993, ktoré formovanie politického života ovplyvňovali. Snažia sa tak prekonávať doteraz zaužívaný striktne chronologický prístup, skúmané fenomény vnímajú ako dôsledok procesov „longue durée“, prepájajú tak historiografické poznatky s politologickými a sociologickými teóriami. Uvedený projekt sa však dotýka aj problematiky sociálnej kohézie a mechanizmov politickej inklúzie a exklúzie v slovenskej spoločnosti. Politické postoje a diskurzy sú úzko prepojené s vymedzovaním sa voči „iným“ a konštruovaním ich obrazov. Tieto obrazy neraz reflektujú nielen vnímanie blízkosti, resp. odlišnosti, ale aj kolektívne frustrácie a fóbie.

Ďalšie témy výskumu sa dotýkajú medzinárodného postavenia Slovenska, osobitne v kontexte strednej a východnej Európy, ale aj integrácie krajiny do EU a NATO a jej dôsledkom na politický vývoj Slovenska. Petra Grigelová (MD) sa dlhodobo venuje vzťahom Slovenska s nemecky hovoriacimi krajinami po roku 1990, čím nadväzuje na staršie výskumy realizované na HÚ SAV v tejto oblasti. Tieto vzťahy majú aj nezanedbateľný sociálny aspekt a vplyv na modernizáciu Slovenska.

Pripravované publikácie:

Výskum Dirka Dalberga sa orientuje na výskum slovenskej nacionalistickej a populistckej mobilizácie po roku 1989 so zameraním na tzv. mečiarizmus a intelektuálne dejiny v rokoch 1990 – 1998. Na danú tému pripravuje monografiu, ktorej odovzdanie sa plánuje na rok 2028. V rámci danej témy pripravuje aj články pre indexované časopisy o intelektuálnych politických diskusiách vo 90tych rokoch na

Slovensku resp. o politickom myslení slovenských intelektuálov ako napr. Vladimír Mináč (2025), Peter Zajac (2026), Jerguš Ferko, Fedor Gál (2026) aj iné v tom období. Tieto intelektuáli v 90tych rokoch vo verejnom živote na Slovensku hrali dôležitú rolu. Zároveň budú dôležité pre plánovanú monografiu.

Ďalšou pripravovanou prácou je **štúdia na tému** „Religion and nationalism in Czech lands and Slovakia - a dividing, not a unifying factor“ (Norbert Kmet' – Juraj Marušiak) **pre kolektívnu publikáciu** „Religion & Nation in Eastern Europe, Russia, and Ukraine – Revisited: from early times to today. Zostavovateľkou je prof. Sabrina P. Ramet (The Norwegian University of Science & Technology, NTNU). Stať bude výstupom v rámci projektu APVV „Reprodukcie náboženských a svetonázorových štruktúr na Slovensku. Stopäťdesiat rokov zmien“.

Juraj Marušiak aktuálne spolupracuje na príprave kolektívnej publikácie „A Companion to Political Leadership in Central and Eastern Europe after 1990“ (Ed. Hartłiński, Maciej) pre vydavateľstvo Brill (<https://brill.com/display/title/68321>) a Civic and Uncivic Values: Slovakia (Ed. Ramet, Sabrina). V dlhodobej perspektíve plánujem svoj výskum obdobia tzv. destalinizácie na Slovensku ako súčasti emancipačných procesov na Slovensku zhrnúť v publikácii vydanéj v medzinárodnom vydavateľstve.

Problematika etnicity a nacionalizmu na Slovensku, ale aj v komparatívnej perspektíve, je zahrnutá aj v už realizovaných publikáciách a výskumných plánoch pracovníčky Sanje Zlatanović.

Cestovanie, transfer informácií, kultúrnych modelov, znalostí a spoločenské mobility

S konceptom transferu ideí a migrácie pracujú viacerí pracovníci ÚPV SAV, v.v.i. Nielen formovanie liberálnej demokracie na Slovensku, ale aj populistická a nacionalistická vlna po roku 1989 je dôsledkom transferu informácií, kultúrnych modelov a ideí a domácich politických tradícií. Súčasťou uvedených myšlienkových a vedomostných transferov je aj proces europeanizácie, resp. de-europeanizácie, zasahujúci politických diskurz na Slovensku po roku 1989 s dodatočnou intenzifikáciou v súvislosti s prístupím SR do EU v roku 2004.

Doterajšie odborné zázemie pracovníkov ústavu umožňuje prepojenie politologických, historických, etnologických a antropologických prístupov a teda prepájanie pohľadu na sociálne procesy „zhora“ a „zdola“. Umožňuje tak skúmať komplexné interakcie rôznych politických a sociálnych aktérov (formálnych a neformálnych), procesov a činností.

Hoci problematika mobility je implicitne prítomná vo všetkých projektoch realizovaných na ústave, explicitne sa jej dotýka projekt VEGA *Transnacionalizácia vojvodskej slovenskej komunity: politický rámec a každodenné praktiky interakcií* (2025-2028) (vedúca riešiteľka: Sanja Zlatanović, riešitelia za ÚPV SAV, v.v.i.: Juraj Marušiak, Norbert Kmet'). Súčasťou riešiteľského tému sú aj pracovníci Ústavu politických vied SAV, v.v.i., Sociologického ústavu SAV, v.v.i. a Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

Popri problematike migrácií sa projekt venuje aj širším aspektom, konkrétne dôsledkom migrácií príslušníkov vojvodinskej slovenskej komunity na spoločnosti Slovenska a Srbska. Zároveň však súvisí s transferom ideí, problematikou globalizácie, europeanizácie a postkomunistickej transformácie na hraniciach medzi EU a jej periferiou. Proces transformácie slovenskej komunity vo Vojvodine z teritoriálnej na transnacionálnu bezprostredne súvisí aj s priebehom a **dôsledkami vojen v postjuhoslovanskom priestore** po

roku 1990 a **povojnovej obnovy**, ktoré boli prvotným impulzom pre začiatok ich rozsiahlych zahraničných migrácií, primárne na Slovensko. Perspektívnym zámerom je realizovať výskumy, týkajúce sa retradicionalizačných procesov v štátoch strednej a juhovýchodnej Európy po roku 1989 (Sanja Zlatanović).

Projekty ÚPV SAV, v.v.i. sa dotýkajú aj ďalších okruhov definovaných Strategickým plánom HÚ SAV, v.v.i. Tak napr. projekt APVV „Reprodukcie náboženských a svetonázorových štruktúr na Slovensku. Stopäťdesiat rokov zmien. Číslo projektu: APVV-22-0063. Doba riešenia: 01.07.2023 – 30.06.2027. Vedúci projektu: doc. Miroslav Tížik, PhD., Sociologický ústav SAV, v.v.i. Zástupca vedúceho riešiteľa za Ústav politických vied SAV, v.v.i.: Mgr. Norbert Kmeť, CSc. (ďalší riešitelia: Juraj Marušiak, Sanja Zlatanović)“ súvisí nielen s okruhom emancipácie obyvateľov, ale aj so spoločenskými mobilitami a sociálnou exklúziou, inklúziou a kohéziou.

S danou problematikou, ako aj s otázkami **kolektívnych frustrácií, fóbii a nenávisti**, ktoré sú artikulované aj v rámci diskurzov politických aktérov, súvisí aj s končiacim projektom APVV zameraným na šírenie nepravdivých informácií „Nie je to pravda, ale mohla by byť“: Konšpiračné teórie a hoaxy v modernom vývoji Slovenska v európskom kontexte. Súčasťou riešiteľského tímu, koordinovaného Fakultou politických vied a medzinárodných vzťahov, boli aj pracovníci ústavu Norbert Kmeť a Juraj Marušiak.

Problematicky **dejín historiografie** na Slovensku sa dotýka pripravovaná štúdia zameraná na reflexiu problematiky vedy v programatike politických strán v SR (autori: Dirk Dalberg a Norbert Kmeť), ako aj štúdia Juraja Marušiaka zameraná na dôsledky politických štiepení na Slovensku po roku 1989 pre tvorbu učebníc dejepisu pre základné a stredné školy.

Témy výskumov realizovaných v rámci ÚPV SAV, v.v.i. sa výrazne prelínajú s prioritnými okruhmi Historického ústavu SAV, v.v.i., pričom rozširujú ich chronologický zámer na obdobie po roku 1989, resp. 1993.

Bratislava, 3. apríla 2025

Juraj Marušiak, PhD.
riaditeľ ústavu

